

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH DLA
ELEMENTÓW WNĘTRZ BUDYNKU PRZY
ULICY POTEBNI 7 W KRAKOWIE**

Cel i zakres opracowania

Opracowanie powstało na zlecenie użytkownika obiektu. Ma na celu określenie sposobu postępowania wobec wybranych elementów wystroju wnętrza, które użytkownik chce poddać pracom renowacyjnym w trybie pilnym, w ramach dostosowywania budynku do prowadzenia w nim zajęć dydaktycznych.

Przedmiot opracowania stanowią wytyczne dotyczące renowacji tynków i warstw malarskich ścian wewnętrznych budynku, podłóg drewnianych oraz wewnętrznej stolarki drzwiowej.

Opis i krótka historia obiektu

Lokalizacja.

Budynek zlokalizowany na dz. nr 390/1, obr. 0013 Podgórze, na Krzemionkach (Wzgórze Lasoty) przy ul. A. Potebni 7, w niedalekiej odległości od Rynku Podgórskiego.

Opis budynku.

Budynek jest dwukondygnacyjnym, częściowo podpiwniczonym, z centralnie położonym wejściem i symetrycznie rozłożonymi skrzydłami bocznymi od strony wschodniej. Główny, wyższy budynek 20 osiowy, boczne skrzydła 4 osiowe.

Fundamenty – kamienno-ceglane, posadowienie najprawdopodobniej bezpośrednio na skałach wapiennych wzgórza Kamionek.

Ściany piwnic – murowane z cegły pełnej na zaprawie cementowo-wapiennej, o grubości 0,50 -0,75 m.

Mury wykonane z cegły pełnej na zaprawie cementowo wapiennej i wapiennej o zróżnicowanej grubości.

Stropy - nad piwnicą sklepienie ceglane, nad parterem mieszane (główny korytarz komunikacyjny – sklepienie ceglane, nad pozostałymi pomieszczeniami stropy płaskie (zgodnie z opisem inwentaryzacji z lat 70-tych XX w.) o konstrukcji drewnianej (brak danych o wymianie na stropy typu WPS).

Strop nad I piętrzem - część stropów typu WPS – wykonanych w trakcie remontu w latach 70-tych XX w. pozostałe oparte na belkach drewnianych za wyjątkiem fragmentu nad klatką schodową – stopu typu Kleina, oparty na belkach stalowych dwuteowych w rozstawie osiowym ok. 2m.

Konstrukcja dachu. Więźba dachu drewniana, oparta na murłatach i układzie płatwiowo-kleszczowym, z którego obciążenia przenoszone są poprzez ściany stolcowe na drewniane tramy. Dach nad głównym budynkiem oparty na XIV głównych więzarach pełnych. Dach dwuspadowy o kącie nachylenia połaci 39° (od strony ulicy Potebni) i 41° od strony podwórza. Pomiędzy osiami VI i IX fragment dachu od ulicy Potebni jest podniesiony w stosunku do pozostałych części.

Dachy od strony podwórza nakrywające skrzydła boczne pulpitowe, o kącie nachylenia 36°.

Konstrukcja dachu oparta na murłacie i dwóch ściankach stolcowych - pośredniej i przy ścianie szczytowej z 3 więzarami pełnymi.

Osobną część dachu stanowi dach nad przybudowanymi toaletami – przy podwórzowym skrzydle północno wschodnim, dach dwuspadowy, o konstrukcji drewnianej- najprawdopodobniej krokwiowej, o kącie nachylenia 8°.

Drugą niezależną część stanowi dach nad parterową oficyną na podwórzu – narożnik południowo zachodni. Dach o spadku 36° w konstrukcji drewnianej powtarzającej zasadę konstrukcji dachu nad dwukondygnacyjnymi skrzydłami bocznymi.

Część drewnianej konstrukcji dachu została wymieniona w trakcie remontu dachu w latach 70-tych XX w. (murułaty, część tramów, słupów, zastrzałów, ścianek stolcowych wzdłuż elewacji od ul. Potebni oraz fragmentów krokwi od pławi do okapu.

Pozostała część więźby dachu pochodzi najprawdopodobniej z czasu budowy budynku i stanowi cenny przykład sztuki ciesielskiej (m.in. połączenia wrębowe na kołach drewnianych).

Pokrycie dachu.

Obecnie pokrycie dachu stanowi blacha płaska ocynkowana, łączona na rąbek stojący, układana na deskowaniu pełnym. Ofasowania, obróbki blacharskie i rury spustowe obecnie wykonane z blachy stalowej ocynkowanej gr 0,55 mm, ze względu na znaczne uszkodzenia zostały doraźnie naprawiane płytą falistą typu Onduline. Przy kominach wprowadzono prowizoryczne naprawy papą w celu zabezpieczenia więźby dachu przed niszczącym działaniem wód opadowych.

Stolarka okienna strychu od strony podwórza drewniana. Okna ze szkleniem pojedynczym, otwierane, ze szprosami konstrukcyjnymi. Od strony ul. Potebni w dwóch lukarnach brak jest stolarki okiennej – otwory zostały prowizorycznie zabite deskami.

Elewacje.

Elewacja frontowa podzielona jest na trzy części za pomocą centralnego, wysuniętego ryzalitu, zwieńczonego tympanonem podkreślającego jej symetryczność. Parter ozdobiony w części środkowej boniowaniem i bogatym portalem drzwi wejściowych, wraz z dodatkowym zadaszeniem. Ponadto poziom parteru oddzielony został od I piętra gzymsem kordonowym.

Na I piętrze zastosowano dekorowane portale okienne. Wykończenie elewacji bocznych i tylnych skromniejsze. Gzyms dachu podparty został rytmicznie rozmieszczonymi podporami.

- Budynek szkoły został otwarty 17 października 1896 roku. Szkoła została zaprojektowana w stylu eklektycznym, z klasycyzującym detalem architektonicznym. Gmach na Krzemionkach, przy ul. Szkolnej (obecnie kpt. Potebni), mieścił 4-klasową Szkołę Żeńską im. Henryka Sienkiewicza oraz szkołę wydziałową.
- W 1999 roku w szkole przy ulicy Potebni utworzono Gimnazjum nr 34. W 2000 r. Gimnazjum otrzymało imię Henryka Sienkiewicza.
- Obecny właściciel budynku – od listopada 2020 - jest Akademia Muzyczna im. Krzysztofa Pendereckiego w Krakowie

Typowanie elementów które podlegać powinny ochronie konserwatorskiej

Jako elementy wartościowe historycznie i podlegające zachowaniu należy traktować:

- ewentualne historyczne warstwy kolorystyczne i dekoracje malarskie ścian i stropów, jeżeli w trakcie prac takowe zostaną odkryte
- stolarkę drzwi (stolarka okienna ujęta jest w opracowaniu dotyczącym remontu elewacji)
- historyczne posadzki ceramiczne, okładziny, podłogi drewniane

Poniższe opracowanie ogranicza się do tych elementów, które wymagają pilnej interwencji, aby móc rozpocząć użytkowanie budynku do celów dydaktycznych. Pozostałe elementy wystroju nie będą w najbliższym czasie objęte pracami renowacyjnymi, aczkolwiek prace takie są planowane w przyszłości. Zostanie wówczas sporządzone odrębne opracowanie, zawierające wytyczne konserwatorskie dla tych elementów.

Na potrzeby określenia sposobu postępowania z wchodzącymi w zakres niniejszego opracowania elementami dokonano ich oględzin, w celu rozpoznania stanu ich zachowania i zakresu niezbędnych prac konserwatorskich i renowacyjnych. Wykonano też wyrywkowe sondażowe badania tynków i nawarstwień kolorystycznych ścian.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Ze względu na rozmiary budynku nie jest możliwe szczegółowe przebadanie nawarstwień, dlatego badania mają charakter wyrywkowy. Należy brać to pod uwagę w trakcie realizacji prac i zapewnić sobie stały nadzór konserwatora, z którym konsultować należy wszystkie wątpliwości, jakie mogą się ewentualnie pojawić na etapie realizacji prac.

Ściany – tynki, warstwy kolorystyczne:

Tynki ścian wewnętrznych to zwykle wyprawy wapienno piaskowe. Od początku malowane, prawdopodobnie monochromatycznie, bez dekoracyjnych wymalowań, jednak z uwagi na możliwość natrafienia na wartościowe historyczne warstwy wymalowań zaleca się ostrożność w czasie prac remontowych i poinformowanie służb konserwatorskich o ewentualnych odkryciach. Stan zachowania tynków jest relatywnie dobry, aczkolwiek lokalnie widoczne są uzupełnienia, powierzchniowe zacierki, niestarannie wypełnione przekucia instalacyjne itp. Nieco gorzej zachowane są też tynki w obrębie lamperii, gdzie utrudniona była cyrkulacja pary wodnej i oddychanie tynku. Na I piętrze obficie występują na powierzchni tynków zacieki i zaplamienia, a także rozwarstwienia i odspojenia spowodowane wnikaniami wody związanym z uszkodzeniami i nieszczelnością pokryć dachowych, rynien, rur spustowych i obróbek blacharskich.

W ramach opracowania wykonano wyrywkowe badania ścian na obecność warstw kolorystycznych – stwierdzono wiele monochromatycznych wymalowań. Bezpośrednio na tynku występują w zasadzie jedynie ślady warstw kolorystycznych – przemytych w stopniu, który uniemożliwia nawet jednoznaczne odczytanie kolorystyki. Lokalnie jedynie stwierdzono zachowane relikty wcześniejszych wymalowań, nie tworzące jednak czytelnej warstwy kolorystycznego opracowania. Ilość warstw w obrębie lamperii oraz w pasie powyżej nie jest taka sama, ale wynika to najprawdopodobniej z faktu, że w ramach kolejnych remontów i odświeżania ścian usuwano niekiedy warstwy farb klejowych w

pasie ponad lamperią, gdyż łatwo było je zmyć lub zeskrobać. Olejne lamperie jako trudne do usunięcia, po prostu przemaalowywano, nakładając kolejną warstwę farby.

Fot.1. Pomieszczenie na I piętrze z widocznymi na suficie i ścianie objawami zalewania przez nieszczelny dach

Fot 2. Wystrój ścian z podziałem na pas lamperii i płaszczyznę powyżej

Fot.3. W pasie lamperii miejscowo widoczne uzupełnienia zacierkami i liczne nawarstwienia przemalowań olejnych

Fot.4. Przemalowania w obrębie płaszczyzny nad lamperią po usunięciu odślawiają wcześniejsze wymalowania w odcieniach rozbielonej ochry.

Parkiet: Parkiet znajduje się we wszystkich salach i korytarzach z wyjątkiem niektórych pomieszczeń gospodarczych i sanitariatów. W poszczególnych pomieszczeniach występuje klepka różnej wielkości, pochodząca z różnych lat, o różnym układzie – dominuje deseń w jodełkę - częściowo być może pierwotna. Powierzchnia parkietu jest lakierowana, o różnym stopniu zużycia zabezpieczającej warstwy lakieru, miejscami jest on bardzo wytarty. Parkiet nie posiada cech dekoracyjnych, jest czysto użytkowy.

Fot.5. Parkiet układany w jodełkę w jednej z sal lekcyjnych.

Fot.6. Zniszczenia parkietu – głównie wytarcie lakieru odsłaniające powierzchnię drewna, miejscami występują też mechaniczne wgniecenia i deformacje poszczególnych klepek.

Fot 7. Podłoga z klepkami w układzie rzędownym

Stolarka drzwiowa. W budynku w większości zachowała się częściowo historyczna stolarka drzwiowa, w postaci: drzwi wejściowych do poszczególnych sal, drzwi wejściowych do budynku, drzwi na podwórze.

Jeśli chodzi o formę to jest to dość typowa stolarka drzwiowa z przełomu XIX i XX wieku, bogato profilowana. Należy stwierdzić, że te elementy, które pozostały, zachowane są stosunkowo dobrze. Poza warstwami przemalowań nie stwierdzono poważniejszych uszkodzeń.

Fot.8. Drzwi wewnętrzne, dwuskrzydłowe pełne z profilowaniem.

WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Docelowo w budynku mają zostać wykonane prace adaptacyjno – remontowe oraz konserwatorskie, które wymagają przeprowadzenia prac badawczych i projektowych oraz uzyskania stosownych pozwoleń i uzgodnień. Do czasu rozpoczęcia prac remontowo – adaptacyjnych w budynku mają odbywać się zajęcia dydaktyczne, co z kolei wymaga wykonania we wnętrzu niezbędnych prac konserwatorskich, które umożliwiłyby użytkowanie budynku. W ramach niezbędnych prac planuje się wykonanie malowania ścian wraz z konieczną naprawą tynków, konserwację stolarki drzwiowej oraz prace przy parkietach.

Należy przyjąć założenie maksymalnego poszanowania substancji zabytkowej i zachowania charakterystycznego historycznego wystroju.

W związku z faktem, że budynek od początku był użytkowany jako szkoła, ze względów praktycznych ściany zawsze malowane były z wydzieleniem pasa olejnej lamperii do wysokości ok. 1 m. Najczęściej lamperie postrzegane są przez konserwatorów jako element wystroju generujący liczne problemy – uszczelniający ścianę, utrudniający jej oddychanie, powodujący w efekcie degradację tynków, zmierza

się więc do ich usunięcia. W tym przypadku nie można jednak zignorować faktu, że lamperia stanowiła element oryginalnego, historycznego wystroju budynku. Ze wspomnianych powyżej powodów oraz ze względu na dużą ilość warstw przemalowań, zacierek i uzupełnień, nie zakłada się zachowania istniejących wymalowań w pasie lamperii - zwłaszcza, że najwcześniejsze warstwy zachowane są bardzo źle i w niewielkim zakresie, a ich ewentualne odsłanianie byłoby bardzo pracochłonne. Zamiast tego sugeruje się rozwiązanie polegające na skuciu i wymianie wszystkich partii uszkodzonych, zdeintegrowanych i osypujących się tynków w obrębie lamperii, uzupełnienie ubytków tynku nowym tynkiem i wykonanie malarskiej rekonstrukcji lamperii i monochromii ścian powyżej, z zachowaniem historycznego podziału z wyodrębnionym pasem lamperii, w kolorystyce nawiązującej do najwcześniejszych historycznych warstw – w odcieniach beżu.

Tynki.

Należy założyć, że konieczna będzie wymiana tynków w znacznym zakresie, lub przynajmniej poważne ich uzupełnienia.

W pierwszym rzędzie należy zidentyfikować i zlikwidować źródła zawilgocenia ścian – przeprowadzić kontrolę szczelności pokrycia dachowego i naprawić ewentualne nieszczelności.

Pomimo, że wykonane wyrywkowe badania na obecność warstw kolorystycznych nie wykazały obecności czytelnych warstw dekoracyjnych o znaczeniu historycznym, zaleca się w trakcie skuwania odparzonych i osłabionych tynków zachowanie ostrożności. W razie odkrycia w trakcie prac historycznie wartościowych warstw kolorystycznych lub fragmentów dekoracji dających się odczytać w stopniu umożliwiającym rekonstrukcję, należy rozważyć jej wykonanie, w uzgodnieniu z odpowiednim urzędem konserwatorskim. W przypadku, jeśli historyczne warstwy nie dostarczą wystarczającej ilości danych do rekonstrukcji, należy wykonać projekt kolorystyki.

Stolarka drzwiowa: W ramach planowanych prac remontowych należy przewidzieć konserwację stolarki. Konserwacja powinna obejmować oczyszczenie drewna z wtórnych nawarstwień oraz zanieczyszczeń, uzupełnienie ubytków i ewentualne wzmocnienie struktury drewna, malowanie stolarki na kolor zgodny z historycznym opracowaniem. Konserwacji należy poddać też historyczne elementy ślusarskie – zamki, klamki, szyldy i zawiasy.

Podłogi

Sugeruje się pozostawić istniejące podłogi drewniane tam, gdzie pozwala na to ich stan techniczny. Dotyczy to zarówno podłóg oryginalnych jak i wtórnych. Podłogi należy przecyklinować i przeszlifować, a następnie pokryć warstwą lakieru bezbarwnego o podwyższonej trwałości. Lokalne uzupełnienia należy wykonać klepką o tych samych rozmiarach i gatunku drewna co istniejące parkiety.

PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

Zaproponowane poniżej postępowanie konserwatorskie dotyczy tych elementów wystroju, które, zgodnie z rozdziałem „wnioski i założenia...” mają być poddane konserwacji. Zakres planowanych prac konserwatorskich został wstępnie określony we „wnioskach i założeniach”, jednak, zgodnie z

zawartymi w tym rozdziale uwagami, może ulec zmianie po dokładnym rozpoznaniu stanu zachowania poszczególnych elementów.

TYNKI

1. Likwidacja źródeł zawilgocenia.
2. Przegląd tynków – wytypowanie obszarów przeznaczonych do wymiany ze względu na zły stan zachowania.
3. Usunięcie nawarstwień wtórnych farb z powierzchni tynków zakwalifikowanych do pozostawienia
4. Skucie tynków osłabionych, zawilgoconych, spękanych i osypujących się. W trakcie czynności związanych ze skuwaniem zdestruowanych tynków należy zachować ostrożność - w razie stwierdzenia historycznych wartościowych warstw kolorystycznych należy skonsultować dalsze postępowanie ze służbami konserwatorskimi.
5. Ewentualne wzmocnienie strukturalne tynków przez impregnację
6. Uzupełnienie ubytków tynku - proponuje się użycie gotowej technologii dostępnej na rynku przeznaczonej do zastosowania w obiektach zabytkowych
7. Wykonanie na powierzchni tynków szlichty wyrównującej
8. Malowanie zgodnie z projektem kolorystyki, z wyodrębnieniem technologicznym pasa lamperii

STOLARKA DZRZWIOWA

1. Demontaż skrzydeł drzwiowych – dalsze prace w warunkach pracownianych, z wyjątkiem ościeżnic, które należy poddać konserwacji in situ
2. Demontaż i inwentaryzacja historycznego szklenia
3. Usunięcie wtórnych i ahistorycznych elementów ślusarskich – szyldy, zamki, klamki itp.
4. Usunięcie nawarstwień farb i lakierów
5. Wzmocnienie strukturalne drewna przez impregnację – w koniecznym zakresie
6. Uzupełnienie ubytków drewna flekami z drewna lub kitem – zależnie od wielkości i lokalizacji ubytku
7. Malowanie na kolor zgodny z historycznym opracowaniem lub uzgodnionym projektem
8. Montaż szklenia
9. Konserwacja i naprawa historycznych zawiasów, szyldów, klamek itp. Po konserwacji należy ponownie zamontować te elementy w oryginalnej lokalizacji. Nie zachowane zastąpić należy kopiami lub oryginalnymi z epoki.

PARKIETY

1. Pozostawić istniejące parkiety, przycyklinować powierzchnię usuwając nawarstwienia lakierów oraz powierzchniową, zdestruowaną warstwę drewna
2. Uzupełnić ubytki klepką o takich samych parametrach jak istniejący parkiet
3. Pokryć powierzchnię lakierem o parametrach spełniających normy odpowiednie dla planowanego sposobu użytkowania pomieszczeń.